

Ruslar Orta Yer deñzinde. Imperatrisa Ýekaterina II we Çeşme çozguny

Category: Kitapcy,Taryhy makalalar

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Ruslar Orta Yer deñzinde. Imperatrisa Ýekaterina II we Çeşme çozguny
RUSLAR AKDENİZDE; ÇARIÇE 2.KATERİNA VE ÇEŞME BASKINI

Ruslar Akdeniz de Osmanlılarla savaşmak şöyle dursun yollarını bile bulamazdı.

Amiral J. Elphistone'un Günlüğünden.

7-8 temmuz 1770 te Ruslar Çeşme'de Osmanlı donanmasını yakmıştı. Çar Deli Petro'nun sıcak denizlere inme yolunda ki vasiyeti 2. Katerina tarafından gerçekleştirilmişti, geçici de olsa. Rusya tarihine büyük Katerina olarak geçen bu çariçe müthiş İvan ve Deli Petro ile birlikte, Ortodoks kilisesinin de katkısıyla olmayan bir Rus milletini yaratan üç hükümdardan birisiydi. Adı bile Vikinglere ait olan bir milleti. Otokrat dedikleri cinsten bu hükümdar hastane ve okul açmış, Didero'nun kütüphanesini satın almış hatta ders kitapları yazmıştı. Aydınlanma filozoflarına meraklıydı ama onların okunmasını yasak etmişti.

Bu devşirme kraliçe aslında Rus ta değildi, küçük bir Alman soylusunun kızıydı.

Gerisini, tarih magazin faslından İngiliz yapımı bir filmde aktaralım; Sofiya adlı bu kız veliaht prensle evlendirilmek üzere Çariçe Yelizavetta tarafından Petersburg'a getirilir. Veliaht'tın anası Petro'nun kızlarından Anna, babası Holştayn düküdür.. O da Alman etkisinde büyümüştür. Evlenirken Mezhep değiştirirler ve Sofya Katerin adını alır. Veliaht prens ve Katerina çariçenin sıkı gözetiminde yaşarken, beklenen veliahtın müjdesi bir türlü gelmemektedir. Pirensin hanımıyla ilgisi yok gibidir. Sıçanlara eziyet ederek vakit geçirmekte,

Katerina da aydınlanma filozoflarını okumaktadır. Çariçe durumdan hoşnut değildir ve bir plan kurulur. Soylulardan Saltukov genç Katerina'nın etrafında dönmeye başlar. Bir süre sonra prenses bir oğlan çocuk dünyaya getirir, bebeği kucağına bile alamadan çariçe çocuğa özel olarak eğitmek için el koyar. Taht garantiye alınmıştır, baba soylu da olduktan sonra nesep önemli değildir, zaten Rus asillerinin yarısı Kıpçak'tır denir (Katerina'nın sevmediği bu oğul ilerde Pavel Petroviç adıyla tahta geçecek ve bir suikastta öldürülecektir). Saltukoğlu, güle oynaya İsveç'e elçi olarak gönderilir. İnsanın vah zavallı gelin diyesi geliyor, Katerina'nın ne olduğunu bilmesek.

Bir süre sonra Katerina yeni bir avuntu bulur. Saray çevresinden tanıdığı ve dostluk kurduğu yaşlı İngiliz elçisinin Polonyalı asilzade sekreteri. Katerina'nın Polonyalıdan bir kızı olur ve bebek yine elinden alınır. Sonra Kont Orlof ortaya çıkar. Katerina'ya eskrim öğretmektedir. Katerina bu sefer bir erkek çocuk dünyaya getirir. Bu sıralarda Çariçe Yelizavetta ölür. Veliaht 3. Petro adıyla tahta çıkar. Sarayda Alman nüfuzu başlamıştır. Soylular durumdan rahatsızdır, Çar sevilmemektedir. Neticede tahttan indirilir ve Orlof kardeşlerden Aleksi tarafından öldürülür. Katerina'nın bundan haberi vardır. Resmi bildiride 3. Petro'nun hemoroide bağlı kan kaybından öldüğü belirtilir. Tahtın varislerinden kafeste tutulan bir başka prens de Katerina'nın emriyle katledilir. (Elalemin kanlı tarihinde ne entrikalar varmış meğer). Alman Katerina artık Rusya'nın sahibidir. Grigor Orlof da gözden düşmüş, Çariçe Potemkin adlı seçkin bir soyluyla ilgilenmeye başlamıştır. Potemkin Orlof kardeşler tarafından itilip kakılınca bir müddet gözden kaybolur. Sonra yine ortaya çıkar. Katerina ile gizlice evlendikleri iddia edilir. Güneye doğru genişleme planlarını Potemkinle birlikte yaptıkları söylenir.

Film Çariçenin Emilyan Pugaçev isyanını bastırmasına ve güneye yönelmesine, Çeşme baskınına şöyle bir dokunup geçerek sonlanmıştı. Tarihin gerçekleri güney'de kim vardı sorusunu akla getirir. Tabii ki Kırım hanlığı ve Osmanlı toprakları.

Kırım hanlığını iktisaden yıkmak için çevirdiği fesatlar Dr. E.Altınkaynak'ın "Urumlar" adlı kitabında belgelidir. Osmanlı'nın Ortodoks tebaasını himaye adı altında kışkırtmak da Katerina'nın entrikasının ayrı bir yönüydü. Emperyal hırsından Polonya yani Lehistan'da payını alarak parçalanacaktı. Bütün bu düzenleri tasarlarken içerde büyük bir isyanla uğraşmaktaydı. O Osmanlı Ortodokslarını kışkırtırken kendi ülkesinde Don kazaklarından Pugaçev adlı yoksul bir köylü başkaldırmış, kendine Terek kazakları ve Başkır Türkleri de katılmıştı. Bu isyan Katerina'yı hayli uğraştırmıştı. Gesinoviç'in "Pugaçev Ayaklanması" adlı kitabını okuyanlar, 18.yy. da Rus ve kazak köylüsüyle orduda ki eratin nasıl insanlık dışı şartlarda yaşamak zorunda kaldıklarını öğrenir. Kazaklar canlarından o kadar bezmiş ki, hayat şartlarını çok daha insani buldukları için binlercesi Osmanlı topraklarına göç etmeye kalkışmış. Ben yazmıyorum, tarih ve Gesinoviç böyle yazıyor (Yalçın yay.). Devşirme edebiyatı meraklıları, Ali Kemal Meram'ın Padişah anaları mavalını neredeyse baş ucu kitabı yapanlar, Fransız ihtilali muhibleri ve Marksist anlayışla Selçuklu ve Osmanlıyı yorumlamaya kalkanlar Gesinoviç'i ve Prof. A.Nimet Kurat'ın Rusya tarihini (TTK yayınıdır) zahmet olmazsa okusunlar derim. Okumazlar gerçi, ama karalamaları da er geç tarihin çöp sepetinde yerini alır. Biz onlara buradan 1.Katerina'nın da süfli bir Alman kadını olduğunu hatırlatalım, hani Baltacı Mehmet Paşayla dedikodusu edilen. Katerina. O saatlerde 60 yaşında filanmış, insanın aklına bu asılsız dedikoduyu kim uydurmuş sorusu geliyor, A.Cevdet Paşa mı acaba?

Çeşme baskını nasıl olur? Sultan 3. Mustafa Katerina'nın yayılmacı emelleri karşısında 1768 de Rusyaya savaş ilan eder., Ruslar Polonya'yı parçalamış, asilzadeleri Osmanlı topraklarında ki Balta kasabasına (şimdi Ukrayna'da) sığınmış , onları takib eden Ruslar Polonyalılarla beraber Müslümanları da kılıçtan geçirmiştir. Sultan 3. Mustafa'nın emriyle Kırım Hanı Kırım Giray Dinyeper, Buğ, Don nehirleri civarını 14 gün boyunca talan edip binlerce esir götürür ve kendince Balta'nın intikamını alır. Baron de Tott'un övgüyle söz ettiği bu han

sefer dönüşü Eflak Voyvodası'nın ajanı Yunan hekim Siropulo tarafından zehirlenerek öldürölür (Kırım Hanlığı Tarihi , J.Von Hammer, İnsan yayınları).

Savaş ilan edilmesine edilmiştir ama Osmanlı denizde hazırlıksızdır. Baltıktan kalkan Rus donanması önce İngiltere'ye uğrar. Amiral Elphistone ve Grieg'i kılavuz olarak alır. Fransız elçisi Babıali'ye bunu bildirir ama kimse inanmaz. Mayorka civarına geldiklerinde Cezayirlilerden de haber ulaşır, yine ciddiye alınmaz. Mora yarım adasında Ortodoksların isyan hazırlığı yaptığından Osmanlının haberi yoktur. Aleksi Orlof 1000 askerini Mora'da karaya çıkarır, bunlara 30.000 isyancı katılır, Modon kalesini kuşatırlar. Kaledeki 800 Osmanlı askeri çok güç durumdadır, 7000 kişilik yardım geleceğini boşuna beklediklerini anlayınca 300 yiğit kaleden çıkar, kuşatmacıları arkadan çevirerek topları ele geçirirler. Sonuçta isyancılar imha edilir ve Ruslar kaçar. Bunlar Holivut palavrası değil, bizim gerçek kahramanlarımızdır. Orlof majestelerine "çok şanssız bir gündü" diye yazar, aslında o Navarin'e yerleşmek niyetindedir. Savaş denizde de aralıklarla devam etmektedir, kaptanı derya Hüsamettin paşa dirayetsiz biri olmalıdır. Bir ara Osmanlılar Çeşme limanına çekilir, coğrafyayı bilmeyen sanki onlardır. Rus ve İngiliz filoları Sakız boğazını kapatarak ateş gemileriyle donanmayı yakar. Çeşmeye çıkan müttefikler şehri yağmalar. Civardaki Rum Ortodokslar Rusları kurtarıcı gibi karşılayıp şükran ayinleri düzenler. Bu gün mübadelede Ortodoksların gönderilmesini eleştirenlere hayret ediyorum. Dün onları Katerina himaye etmişti. Bugün hamı Bürüksel olacaktı. Tarihten hiç ders almamışlar, ki iddia edenler arasında tarihçiler de var. 1770 savaşlarının ayrıntısını yazmak haddimizi aşar, harp tarihçisi değiliz. Merak eden okuyucularımız Oğuz Aydemir'in A.R.İşipek'le birlikte yazdığı 1770 Çeşme Deniz Savaşı adlı kitabına bakabilir. Denizler kitabevi yayınıdır. Oğuz Aydemir yurt dışında müzayededen Orlof'un günlükleriyle madalyalarını satın alarak Çeşme müzesine bağışlamıştır. Ve düzenlenen mekanın bir çok ziyaretçisi vardır. Millet olarak O. Aydemir'e teşekkür

borçluyuz. 1 Temmuz da bize bahşedilen kabotaj bayramıdır, yani Türk gemilerinin seyrü sefain hakkı. O haklar kolay alınmamıştır ama bayram neredeyse unutulmuştur. Hatırlansa limanlar mı satılırdı?. Limanlara bir gecede nasıl Türk bayrağı çekildiğini ben kendi yaşlılarımdan dinlemiştim. Uyan gazi Paşa!

Donanma cayır cayır yanarken yaralı bir kahraman ağzında palasıyla denize atlar, İzmir’de tedavi olur ve Payitaht’ın yolunu tutar. Belli ki içi hınç doludur.

■ CEZAYİRLİ HASAN BEY ALEKSİ ORLOF’a KARŞI

Çeşme baskınında ağzında kılıcıyla denize atlayan yaralı bir kahramanla bitirmiştik. Tahmin ettiğiniz gibi bu yiğit denizci Cezayirli Hasan Bey’dir. Gelibolu’da doğduğu rivayet edilen Hasan Bey, Tekirdağlı bir tüccarın yanında çalışırken fırtınalı bir havada kendini bir korsan gemisinde bulur. Tek başına gemiyi eline geçirip, kalan mürettebatı ambara kitler. Gemiyle birlikte Cezayirlilere katılır. "Karayip Korsanları" senaristinin palavraları bu vakanın yanında bizce hiçtir. Hasan Bey Cezayir’de çok sevilir ve yükselerek Telmisan beyi olur Çeşme baskınından yaralı kurtulunca İstanbul’a gelir. Rus donanmasının Çanakkale boğazını geçerek İstanbul’u topa tutması ihtimali üzerine Baron de Todd’la birlikte tabyaları güçlendirmek üzere Çanakkale’ye gider. O sırada Orlof’un filosu Limni adasını kuşatmıştır. Bunu duyan Hasan Bey Baron De Todd’un itirazlarına rağmen adamlarıyla Limni’yi basar. Orlof da zaten İngiliz Amiralle ihtilafa düşmüştür. De Todd hatıralarında korkan Rusların rezilane kaçarak gemilerine sığındığını, halbuki Cezayirli ve adamlarının tabancadan başka ateşli silahları olmadığını yazmış. Yunanlılar 2004 yılında o rezilane kaçan Orlof’un Limni’de heykelini dikmiş, dalkavukluk olsun diye ve açılışa Rus donanmasını davet etmiş. Fakat siyasetçi Ruslar Türkleri kırmamak için önce İzmir limanını ziyaret edip sonra Limni’ye yollanmış. Basından değil, Oğuz Aydemir’in kitabından öğreniyoruz. Ayarlı basın haberdar olsa da yazmazdı zaten. Cezayirli 1774’te Kaptanı Derya olur.

Sonrasını okuyucularımız biliyor, ABD'ne 1795 te Cezayir Beylerbeyi iken Türkçe bir antlaşma imzalattırır ve onlardan da haracı bir güzel alır. Cezayirli Gazi Hasan Paşa Afrika'da avlanırken vurduğu aslanın yavrusunu almış ve büyötmüş. Yanından hiç ayırmazmış, onun için Avrupalı ressamların tablolarında aslanıyla resmedilmiş. Sultan I. Abdülhamid'e Rus seferinde 12.000 kese akçe vermiş. Cezayirli Gazi Hasan Paşa hayır için yaptırdığı çeşmelerle de anılmış. Öldüğünde Şumnu'da yaptırdığı Bektaşî tekkesine gömölmiş. Bu bize Balkanlarda neler bıraktığımızı bir kere daha hatırlatmalı. Bugün Çeşme kalesinin önünde aslanıyla birlikte duran heykeli 1970'lerde Yaşar Holding ve Deniz Kuvvetleri tarafından yaptırılmış. Deniz kuvvetleri kahramanlarına sahip çıkıyor, Emir Çakan Abide'si de Çeşme köy sırtlarındadır.

■ ÇEŞME KALE MÜZESİ VE DERYA BEYLERİ:

Çeşme kalesi görölmeye değer bir müze, kapalı bölümlerindeki tarihimize ilgili ayrıntılardan bahsetmeden geçmeyelim. Galerilerden birinde Derya beyleri adı altında Çaka Bey ve Aydınöglü Gazi Umur Bey'in büstleri ve altında açıklamaları var. Çaka Bey, malumunuz Bizans sarayında üç yıl esir kalan Selçuklu kumandanı.1096 da Çeşme'de öldüğü,1090 da birleşik Haçlı-Bizans donanmasına karşı Koyun adaları deniz savaşını kazandığı, bu tarihin Türk Deniz Kuvvetleri'nin kuruluş tarihi olarak kabul edildiği yazılı. Ölümüyle donanması dağılmış ve Haçlılar Anadolu'ya rahatlıkla geçmişler. Orada yazılı olmayan emirin maalesef damadı Kılıçarslan tarafından Bizans entrikasıyla öldüröldüğü. Diğer Derya Bey'i Aydınöglü Gazi Umur Bey'in, Eflak'a akınlar yaptığı, komşu uç beylikleriyle Ege Denizi'ne hakim olduğı, gemilerini kızaklarla Korint kanalı boyunca kaydırarak Lepanto (İnebahtı) körfezine aktardığı büstün kaidesinde anlatılmış.1348 de İzmir'i Ceneviz-Venedik-Haçlı ve Bizans ittifakından geri almak için kuşattığında şehit düştüğü yazılı. Bu geri alınamayan İzmir işte o sevimsiz "Gavur İzmir" lafının kaynağıdır, limanda bulunan bu kale günümüzde yoktur. "Gavur İzmir"i almak da

Timur'a nasib olmuştur. Timur'un da Müslümana o kadarcık faidesi olsun artık canım. Konu açılmışken yazmadan geçmeyelim: yüzyıllar sonra Çaka Bey'in, Umur Bey'in ,Timur'un emaneti İzmir'de Yunan işgalinin son demlerinde, 1922 Temmuz'unda bir "İyonya Bildirisi" imzalanmıştır. Hani İyonya Cumhuriyet'i kabilinden. Türklerden imza koyan yetkililer, Belediye Başkanı İtilafçı Osmanzade Hacı Hasan Paşa, Karşıyaka Belediye Başkanı .Ahmet Şükrü Bey ve İzmir naibi kadı mahkemesi başkanı Suphi Bey'miş. (Prof. Dr. Engin Berber, Karşıyaka Belediyesi Tarihi). Zavallılar! Bir kaç hafta sonra Büyük Taarruz'un başlayacağını ne bilsinler. Müze'de Kırım Hanı Kaplan Giray'ın mezar taşı sergilenmiş. Çevreden toplanmış 700'e yakın Osmanlı mezar taşı da numaralanmış ve ters çevrilmiş şekilde bahçede duruyor .Müze müdürünü bu şahideleri topladığı için kutlarız. Tarihimizin mezar taşları kimi müze müdürlerinin umrunda bile değil de.

Kalede önemli bir galeri Çeşme Deniz Savaşı'na ait. Daha önce yazdığımız üzere Oğuz Aydemir'in yurd dışında ki bir müzayededen satın aldığı Aleksi Orlof'a ait savaş günlükleri, ödül olarak aldığı mücevherlerle süslü nişanlar burada sergileniyor. Ve müzeye bağışlanmış. Çariçe Katerina İngiliz Amirale hizmetinin maddi karşılığını vermemiş, vaad ettiği halde ve "Çeşme Zaferi"ni Aleksi Orlof'a mal etmiş. Bu Amiral Elphistone için hüsrana olmuş. Galeri de savaşla ilgili yabancı ressamların tabloları, o dönemde Avrupa basınında çıkan gazete yazıları ve karikatürler var. İngiliz ve Fransız basınında Çariçenin Emperyal hırsı ve sevgililerinin sayısı alay konusu olmuş.

Çeşme baskınıyla Osmanlıda Islahat çalışmaları hızlanmış, Mühendishaneyi Bahriye Hümayun ve diğer benzeri okullar açılmış. Denizlerin elden gideceğini anlamış olmalılar. Oğuz Aydemir'in kitabından aldığımız çok anlamlı bir paragrafı okuyucularımızla paylaşalım: İnsanlar şeraiti muhite uymazlarsa yaşayamazlar, Osmanlı Türkleri de ya denizci olmaya, ya eski vatanlarının kırgın çöllerinde çobanlık etmeye mahkumdur. Bu ifade deniz harb tarihi muallimi Ali Haydar Alpagut'a aitmiş. Düşündürücü değil mi? Sayın okuyucularımız 1

Temmuz Kabotaj Bayramı basında bu yıl bakalım hatırlanacak mı ?

Gelelim Çeşme'ye: bu civarda neden nüfus az diye düşünürdüm, elime "Demografik Oyun: Sürgün" diye bir kitap geçti. Yazarı Dr. Serdar Sarısır diyor ki: 1908 yılı itibarıyla Çeşme'de 20-30 yaşları arasında bir tek Türk erkeği kalmıştı, o da bir cüce idi. Nereye gitmiş o kadar genç? Yemen'e tabii. Bu yüzden Çeşmeliler Yemen'e Çeşme Mezarlığı demişler. Çeşme artık hızla birleşmiş milletler olma yolunda. Çeşme'de denizin rengi Turkuazdır, onun için bize yakışır. Dikkatli olalım!

Nazan SEZGİN

* * *

► 1770 ÇEŞME DENİZ SAVAŞI

1770 yılının 6 Temmuz gecesi Çeşme Limanındaki Osmanlı donanmasına Rus donanması tarafından gerçekleştirilen baskın, dönemin Osmanlı deniz gücünün tümüyle yok olmasıyla sonuçlanmıştı. Bu büyük yenilgiye rağmen Çeşme Deniz Savaşı, Osmanlı tarihi açısından önemli bir dönüm noktası teşkil eder. Bu savaş nedeniyle Osmanlı İmparatorluğu denizcilik teknolojisinin geri kaldığını fark etti ve donanmanın modernleştirilmesi için ilk girişimleri başlattı. Deniz Harp Okulu'nun temelleri de bu savaşta alınan ağır yenilginin sonrasında atıldı.

Savaşın tüm ayrıntılarıyla ele alındığı '1770 Çeşme Deniz Savaşı' adlı kitabı tarihseverlerin beğenisine sunuyoruz. Oğuz Aydemir ve Ali Rıza İşipek'in hazırladıkları kitapta; Rus Donanması Komutanı Kont Aleksandr Orlov'un bizzat yazıp imzaladığı, aralarında Türk savaş gemilerinin özelliklerini ve mevkilerini gösteren çizimler, Kont Orlov'un savaş planları, Çeşme baskını öncesi taktikler ile Kont'un gemilerine gönderdiği hücum emirlerinin bulunduğu belgeler de yer alıyor.

Oğuz AYDEMİR – Ali Rıza İŞİPEK.

Kitabı indirmek için bağlantı Adresi:

http://www.tinaturk.org/CESME_DENIZ_SAVASI_1770.zip Taryhy
makalalar